

Základní škola Lužec nad Vltavou, příspěvková organizace,
se sídlem 1. máje 4, 277 06 Lužec nad Vltavou

DIFERENCIACE A INDIVIDUALIZACE VÝUKY

Č.j.:	Spisový / skartační znak	427	A.1.	A10
		/2020		
Vypracoval:		Ing. Pavla Kopeluková, ředitelka školy		
Schválil:		Ing. Pavla Kopeluková, ředitelka školy		
Pokyn nabývá platnosti ode dne:		2. 11. 2020		
Pokyn nabývá účinnosti ode dne:		2. 11. 2020		

Úvod

Jedním z dlouhodobých úskalí českého vzdělávacího systému je jeho vysoká míra diferenciací a s ní spojené vzdělanostní nerovnosti, přestože je rovný přístup ke vzdělání prioritou vzdělávací politiky (MŠMT, 2013).

V souvislosti s vyrovnáváním vzdělávacích příležitostí všech žáků se v současnosti uplatňuje koncept společného neboli inkluzivního vzdělávání.

Podstatou inkluzivního vzdělávání je mimo jiné omezení vnější diferenciací (zejména v základním vzdělávání) a směřování ke společnému vzdělávání s uplatňováním diferencované výuky uvnitř heterogenních tříd (MŠMT, 2013).

Vnější a vnitřní diferenciací

Vnější diferenciací

Vnější diferenciací je trvalé rozdělení žáků podle schopností a výkonnosti (žáci se rozcházejí do odlišných typů škol s odlišnými nároky).

U nás na úrovni povinné školní docházky se jedná o vydělování žáků do víceletých gymnázií a do praktických a speciálních škol, dále pak do různých druhů středních škol.

Vnější diferenciací – ZŠ Lužec nad Vltavou

- Škola diferencuje směrem k praktickým školám pouze ve výjimečných případech. Tato diferenciací probíhá vždy na základě žádosti zákonných zástupců a doporučení z PPP.

Aktivní činnost ZŠ Lužec nad Vltavou směřující k vnější diferenciací

- Škola připravuje žáky na přijímací řízení na víceletá gymnázia na základu žádosti zákonných zástupců. V této oblasti je dosahováno standardních výsledků, které se odvíjejí především od schopností, vyspělosti a morálně volních vlastností žáka. Škola se v rámci příprav na víceletá gymnázia k rozhodnutí rodičů nevyjadřuje, nevytváří prostředí doporučení či nedoporučení k tomuto kroku.
- Škola připravuje žáky devátého ročníku na přijímací řízení na střední školy.
 - Základ k této přípravě je realizován již v osmém ročníku. A to jak formou přednášek a exkurzí, tak možností kurzů z matematiky a českého jazyka.
 - Pro všechny žáky škola připravuje řadu přednášek a exkurzí v rámci „volby povolání“
 - Pro žáky, kteří se připravují na přijímací zkoušky škola každoročně realizuje přípravné kurzy, uskutečňuje pravidelné testování žáků.
 - V této oblasti vnější diferenciací škola dosahuje standardně výborných výsledků.
- Škola pořádá kurzy homogenních skupin v rámci anglického jazyka.

Vnitřní diferenciac

Vnitřní diferenciac probíhá dle vyučovacích předmětů (žáci se na některé předměty rozdělují, zatímco jiné předměty mají společné).

Vnitřní diferenciac – ZŠ Lužec nad Vltavou**Diferenciac v rámci dělených skupin**

V rámci výuky se v ZŠ Lužec nad Vltavou jedná o stabilní diferenciaci (skupiny žáků jsou relativně trvalé po dobu pololetí, školního roku). Přechody žáků mezi skupinami jsou realizovány na základě výkonu v daném předmětu.

Diferenciac v rámci jedné třídy

Učitel v ZŠ Lužec nad Vltavou musí vytvářet pro výuku ve svém předmětu homogenní skupiny žáků uvnitř třídy, zpravidla pro část vyučovací jednotky (např. pro procvičování a opakování, ale i pro různý způsob prezentace učiva)

Druhy vnitřní diferenciac:

V rámci jednotlivých tříd

- Nabídka volitelných předmětů (možné dělení dle počtu žáků ve třídě)
- Dělení žáků na skupiny v rámci některých předmětů (jazyky, matematika, fyzika)
- Učitel vytváří pro výuku ve svém předmětu homogenní skupiny žáků uvnitř třídy, zpravidla pro část vyučovací jednotky (např. pro procvičování a opakování, ale i pro různý způsob prezentace učiva)
- Zařazení nepovinných předmětů dle finančních možností školy (od září 2020)
- Spolupráce žáků uvnitř třídy – pomoc lepších slabším
- Diferencované domácí úkoly
- Diferencované testy, písemné práce, zkoušení
- Diferencovaná výuka žáků s IVP

V rámci I. a II. stupně:

- Zařazení žáků do zájmových útvarů
- Doučování žáků
- Skupinové projekty

Učební materiály, pomůcky, výpočetní technika

- Škola kupuje nové, obsahově kvalitní učebnice s ohledem na schopnosti žáků
- Škola průběžně kupuje vhodné pomůcky
- Škola se vybavuje ICT technologiemi, online software a výukovými programy

Žáci

Žáci jsou, pokud jde o jejich předpoklady a podmínky k učení, velmi diferencovaní, liší se svými vnitřními předpoklady i vnějšími podmínkami, které mají pro učení.

Vnitřní předpoklady:

- motivace
- předchozí znalosti a dovednosti
- pozornost
- paměť
- inteligence
- osobnostní vlastnosti (zejména volní)
- kompetence k učení
- styl učení

- vývojové poruchy učení
- zdravotní znevýhodnění

Vnější podmínky:

- rodinné prostředí (zázemí)
 - materiální vlastnosti prostředí,
 - nemateriální charakteristiky
- školní prostředí: každý žák jinak reaguje na
 - pedagogické podmínky školy a třídy
 - typ učiva, jeho aktuálnost a srozumitelnost
 - časové podmínky učení ve škole
 - způsoby vnější motivace k učení ve škole

Různým žákům proto vyhovují různé způsoby podání učiva, různé tempo apod. Proto se často tvoří skupiny žáků, kterým vyhovují podobné podmínky pro učení → diferenciaci.

Individualizace výuky

Individualizace výuky znamená přizpůsobení výuky jednotlivým žákům. Jedná se tedy o formu diferenciaci dovedenou až k jednotlivému žákovi.

Individuální přístup umožňuje respektovat jedinečné vlastnosti a potřeby každého žáka a přizpůsobit jim především

- tempo učení,
- uspořádání obsahu a organizaci učební činnosti.

V podmínkách běžné práce ve škole je důsledná individualizace výuky velmi obtížná, je však povinností pedagogů uplatňovat:

- individuální přístup vůči žákům se speciálními vzdělávacími potřebami (tj. žákům mimořádně nadaným, zdravotně postiženým a zdravotně znevýhodněným).

Současný stav

To, co děláme správně

1. ZŠ Lužec nad Vltavou dobře organizačně i metodicky realizuje přípravu k vnější diferenciaci.
2. V rámci vnitřní diferenciaci škola dobře organizačně a metodicky realizuje dělení tříd, doučování žáků, zájmové útvary, nabídku volitelných předmětů, zařazení nepovinných předmětů do výuky, projekty žáků.
3. V rámci prvního stupně správně uplatňujeme IVP u jednotlivých žáků.
4. V rámci prvního stupně probíhá diferencovaná výuka.
5. Škola kupuje vhodné učebnice, pomůcky, ICT techniku, výukové programy a online software.

Oblasti, ve kterých musí dojít k okamžitému zlepšení (především v rámci druhého stupně) a dodržování pravidel diferenciaci

1. Diferenciaci domácí přípravy
2. Diferenciaci v rámci skupiny, třídy
3. Diferenciaci při ověřování znalostí žáka
4. Diferenciaci v rámci hodnocení žáka
5. Individualizace u žáků II. stupně se speciálními vzdělávacími potřebami, a to jak u žáků zdravotně postižených a znevýhodněných, tak u žáků mimořádně nadaných.
6. Správné pedagogické vedení žáků cizinců.

Cíle školy

Naší povinností je respektovat, že současná inkluzivní škola se odklání od školy receptivní, verbální a paměťově založené.

Diferencovaná výuka

Základní motto

Diferencované vyučování, je vyučování, při kterém přizpůsobujeme obsah, metody, formy vzdělávání a řízení výchovně-vzdělávacího procesu skupinám žáků anebo jednotlivcovi tak, aby byl vyučovací proces co nejefektivnější.

Smyslem diferenciací je řídit vyučovací proces tak, aby odpovídal každému žákovi. Schopní a nadaní žáci při takovémto vyučování plně využívají svoje schopnosti. Správně uplatňovaná diferenciací podporuje aktivitu žáků ve vyučovacím procesu a přispívá k jeho efektivnosti. Diferenciací vnitřní znamená, že v rámci vyučovací hodiny se obsah učiva, metody a formy práce učitele přizpůsobují rozdílné úrovni žáků.

Povinnosti učitele

Vzdělávání

Každý z pedagogů se musí vzdělávat v následujících oblastech. Formou samostudia, školení, kurzů.

- Nové formy a metody výuky
- Práce s heterogenní třídou
- Diferenciací a individualizace výuky

Výuka a žák

Otázky, které si učitel musí klást

- Jaký cíl stanovit směrem k žákovi?
- Jaké úkoly a jaké množství žák zvládne?
- Kolik podpory potřebuje, aby ho vyučování motivovalo?
- Se kterými pomůckami může žák dobře pracovat?
- Co je to za žáka, co je pro něho důležité, co je schopen vykonat, jaké vynaložené úsilí je smysluplné, kde jsou jeho hranice?
- Kde žák potřebuje podporu a pomoc?

Formy diferenciací, které je učitel povinen realizovat

Diferenciací:

- V podpoře učení
- V úrovni požadavků
- V dimenzování času
- V dimenzování času za použití ICT
- Ve vytváření flexibilních skupin a jejich práci
- Podle zájmů, aby se pozitivně ovlivnila školní motivace žáka
- Domácích úkolů, domácí přípravy
- Testů, písemných prací, zkoušení
- Výuky žáků s IVP

Nezanedbatelný v procesu diferenciací je tvořivý přístup učitele.

K dosažení optimálních výsledků může učitel napomoci:

- Typ úkolu (množství, obsah úkolu), různé zdroje k učení (různorodé texty, PC učební programy aj.)
- Čas určený ke splnění úkolu
- Způsob vedení výuky (propojení se stylem učení žáka – např. vizuálním, auditivním, kinestetickým, využití kooperativních strategií)
- Personální organizace (pomoc asistentů)
- Různorodá zpětná vazba pro žáky

Náměty**Vyučovací strategie při diferencovaném vyučování****Jak pracovat s heterogenní třídou 1**

1. ***Výuku ved'te a pokyny žákům zadávejte na základě jejich schopností a zájmu tak, aby pro ně byly atraktivní a respektovaly učební styl jednotlivých žáků.***
Podělte se o své myšlenky se žáky, spolupracujte, doplňujte se.
2. ***Začněte po malých krůčcích***
Žáci nepracují stejným tempem a začínají každý na jiné úrovni. Využívejte rozdílné výukové zdroje, víceúrovňové doplňující pracovní listy, různé počítačové programy využívejte nadané žáky, kteří pomohou svým slabším spolužákům. Využijte skupinovou práci a práci v týmech.
3. ***Časově diferencované úkoly – nechte žáky zažít úspěch***
Některým žákům činí obtíže zvládnout jak skupinovou, tak samostatnou práci v ohraničeném časovém úseku. Při tvorbě úkolu respektujeme čas pro vypracování úkolu (měl by být kratší, než je udržitelná pozornost žáků). Obecně, zdatnější žáci udrží pozornost déle.
4. ***Použijte kotvící aktivitu, která umožní učitelům zaměřit pozornost na žáky***
Přerozdělování času v diferencované třídě je nutností. Cílem není to, aby všichni žáci měli hotové úkoly ve stejný čas. Používejte proto specifické aktivity, po jejichž splnění se každý žák samostatně přesune k plnění dalšího úkolu. Smysluplně tak využívejte čas učitele i jeho žáků, což přispívá k větší efektivitě výuky. Kotvící aktivity můžete využít pro nadanější žáky, kteří v předstihu splní všechny zadané úkoly. Nabídněte žákům několik možností kotvících aktivit, ale volbu nechte na nich.
5. ***Bud'te pečliví při tvorbě i zadávání úkolů***
Zadávejte úkoly pomocí úkolových kartiček nebo pracovních listů jednotlivcům, případně celým skupinám.
Ujistěte se, že jste vše dobře promysleli, předpokládejte předem problémy, které by žáci při plnění úkolů mohli mít, a najděte rovnováhu mezi splnitelností úkolu a vhodnou motivací.
6. ***Zařazujte žáky do skupin s rozmyslem***
7. ***Ujistěte se, že všichni žáci mají přiměřené množství úkolů a vědí si s nimi rady***
Vytvořte si se žáky systém vzájemné pomoci ve skupině nebo třídě, pomocí něhož zvládnou vyřešit vzniklé problémy sami nebo s pomocí svých spolužáků. Většinou v této roli dobře fungují schopní žáci, kteří zastávají roli konzultanta pro své spolužáky.
8. ***Vytvořte si systém odevzdávání úkolů a přizpůsobte si pracovní prostředí***
Vaším cílem není to, aby žáci seděli přikovaní ke svým pracovním místům. Promyslete vaše aktivity, jejich organizaci a zvažte, co je a co není přijatelné. Žáky pak seznamte s

pravidly chování a přesouvání mezi jednotlivými stanovišti. Vytvořte si funkční strukturu práce, tak abyste byli vy i žáci produktivní.

9. Podporujte žádoucí pracovní chování

Dejte žákům najevo, že si ceníte jejich vhodného pracovního chování. Vysvětlete jim, že příznivé pracovní prostředí se odrazí na jejich lepších pracovních výsledcích i koncentraci. Dávejte žákům na konci vyučování zpětnou vazbu k jejich práci i chování.

10. Dokončení práce, konec vyučování

Vyučování v diferencované třídě je časově flexibilní a organizace je plně v rukou pedagoga. I přesto některým žákům nemusí časová dotace stačit. Upozornujte proto žáky předem, za jak dlouho jim vyprší čas ke splnění uloženého úkolu.

Jak pracovat s heterogenní třídou 2

1. Vytvořte příjemné prostředí – různé možnosti rozestavení židlí, posazení na koberci, různé možnosti osvětlení,

2. Připravte si flexibilní rámcová zadání, nikoliv jeden pevný postup vhodný pro průměrnou úroveň vašich žáků – slabší žáci dostanou v rámci těžší látky méně náročný úkol,

3. Najděte 20 způsobů, jak hendikepovaným žákům zpřístupnit práci v laboratoři – nahrát předem vysvětlení, přidělovat žákům role, nechat žáky nahrát jejich pozorování apod., tyto postupy pak lze využívat opakovaně,

4. Rozdělujte žáky do různých skupin v různých předmětech a situacích, skupinky proměňujte,

5. Dejte žákům možnosti volby – jakou úlohu vypracovat za domácí úkol, jakou knihu přečíst ze seznamu doporučené literatury, pracovat na projektu sám nebo v týmu,

6. Využívejte možnosti technologií – texty mohou být upraveny pro lepší pochopení nebo nahrány jako zvukový záznam, existují možnosti pro výuku gramatiky, jazyků apod. (velké možnosti se nabízejí při využití výuky ve formě „převrácené třídy“, viz zde),

7. Vytvořte přehled zadání pro každého žáka – např. Pro samostatné čtení může mít každý žák určenu knihu podle svých zájmů a schopností,

8. Určete stanoviště ve třídě, kde skupiny žáků pracují na různých zadáních současně, každá skupina může pracovat na jiné úrovni, učitel má lepší příležitost pro personalizovaný přístup k žákům,

9. Naplánujte projekty – v jejich rámci najdou uplatnění lepší i horší žáci, kontrolujte a usměrňujte postup projektu,

10. Vyučujte tak, aby byli žáci zaujati tématem, případně využijte jejich vlastních zájmů pro zapojení do výuky.

Zdroje informací

www.digifolio.rvp.cz; Pavla Zieleniecová, MFF UK